

ALEKSANDRA ACHELNIK
Uniwersytet Śląski
Katowice

Czy kultury można nauczyć?

Jerzy Kowalewski, 2011, *Kultura polska jako obca?* Kraków: Jerzy Kowalewski, ss. 267.

Na rynku wydawniczym ukazała się kolejna publikacja autorstwa Jerzego Kowalewskiego. Badacz od lat zajmujący się nauczaniem kultury polskiej wśród cudzoziemców tym razem postanowił całościowo zmierzyć się z problematyką obecności nauczania/przybliżania kultury w procesie glotto-dydaktycznym. Nadając książce tytuł *Kultura polska jako obca?* (Kraków 2011), od razu wpisał się w dyskurs antropologii kulturowej. Wskazuje bowiem, że w edukacji językowej ważne jest uwzględnienie, iż istnieje wiele kultur, które względem siebie są równorzędne. Jednakże będąc osadzonymi we własnym (rodzimym) języku (a tym samym kulturze), niejednokrotnie nie jesteśmy w stanie zrozumieć zachowania „Obcego”. Utarte przekonanie, że znajomość języka pozwoli na kompleksowe poznanie i rozszyfrowanie mechanizmów zachowań reprezentanta obcej kultury, jest błędna. Osadzenie w języku obcym musi iść w parze z głębokim poznanem mechanizmów kulturowych, a tym samym modelu kulturowego, na podstawie którego będzie istniała możliwość rekonstrukcji postaw i zachowań reprezentantów obcej/innej kultury.

Dlatego, zdaniem J. Kowalewskiego, jak też innych badaczy, konieczne jest, by nie izolować nauki języka od nauczania kultury. Inne jednak winno być założenie wstępne obowiązujące w nauczaniu języka, inne w nauczaniu kultury. Jeśli języka nauczamy, uwzględniając poziomy zaawansowania, równocześnie przestrzegając zasad gradacji oraz porządku następujących po sobie elementów tematycznych, leksykalnych czy gramatycznych, to w przypadku nauczania kultury stopnie zaawansowania nie obowiązują. Edukację

można rozpocząć od dowolnego punktu (zakresu tematycznego). Kowalewski przychyła się do tezy Piotra Garncarka, iż „uwodzenie” cudzoziemca kulturą można rozpocząć w zasadzie od dowolnego zagadnienia, jednakże konkluduje, że najczęściej kulturowy katalog tematyczny jest dostosowany do poszczególnych etapów „wtajemniczenia” cudzoziemca w meandry języka.

Publikację podzielić można na dwie części, które dopuszczają rozpatrywanie jej w kategoriach: historia i współczesność, ciągłość i zmiana czy wreszcie: teoria i praktyka. Proponowane zakresy tematyczne układają się w dwie duże grupy: informacyjno-teoretyczną i teoretyczno-praktyczną. W pierwszej – mniej obszernej – przestrzeni tekstowe zogniskowane są wokół prób zdefiniowania pojęcia *kultura*, dookreślenia miejsca i roli nauczania kultury w procesie glottodydaktycznym. Autor odwołuje się do różnych definicji kultury i odnosi je do potrzeb procesu glottodydaktycznego. W drugim bloku (teoretyczno-praktycznym) pokazuje, jak elementy kultury wykorzystywać na zajęciach z języka polskiego jako obcego, odnosi się do konkretnych tekstów kultury. Ta część posiada duży walor praktyczny, zawiera przykładowe konspekty zajęć, katalogi tekstów kultury, które uczyć może wykorzystać, tworząc autorski program.

Prezentowana książka jest podzielona na kilka części tematycznych, które układają się w bloki problemowe. W pierwszym z nich autor zmagają się z odtworzeniem rysu historycznego – zarówno w kontekście nauczania języka polskiego jako obcego, jak też kultury polskiej wśród cudzoziemców. W części tej dosyć szczegółowo rekonstruuje stan badań nad tymi obszarami i relacjonuje proponowane przez polskich badaczy sposoby przeniesienia metod nauczania kultury z gruntu światowego na obszar nauczania jppo. Pojawia się tu m.in. kwestia wykorzystania podejścia komunikacyjnego, międzykulturowego, interkulturowej kompetencji komunikacyjnej czy ich użycia w nauczaniu elementów linguakultury. Część ta jest szczególnie przydatna dla czytelników, którzy dopiero zaczynają zajmować się nauczaniem jppo, ponieważ nie tylko uzyskują przegląd metod, ale także prac teoretycznych podejmujących kwestię nauczania kultury polskiej obcokrajowców. Warto zwrócić uwagę, że Kowalewski mało miejsca poświęca podejściu faktograficznemu w nauczaniu kultury, które choć obecnie traktowane jako marginalne, odnaleźć można w większości podręczników do nauczania jppo, które ukazywały się na polskim rynku wydawniczym co najmniej do początku lat 90. ubiegłego stulecia.

Konieczne jest, by zaznaczyć, iż podobną rekonstrukcję metod w nauczaniu kultury polskiej wśród cudzoziemców odnaleźć możemy w pracy P.E. Gębała

Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Gębala jednak, inaczej niż Kowalewskiego, interesuje głównie uobecnienie konkretnego podejścia/metody w poszczególnych podręcznikach, w mniejszym zaś stopniu dialog pomiędzy osiągnięciami antropologii i próbą (bardziej lub mniej udaną) przeszczepienia ich i adaptacji do potrzeb metodyki kultury wśród cudzoziemców, na co uwagę zwraca właśnie Kowalewski.

W kolejnej części (*Nauczanie kultury polskiej jako obcej – stan obecny*) badacz podkreśla, że pojawiające się w literaturze przedmiotu propozycje programów do nauczania kultury cechuje zbytnia ogólność i powierzchowność ujęcia. Podkreśla, że nauczyciel dzięki omawianym programom zyskuje wiedzę w zakresie: czego uczyć, nie otrzymuje żadnych wskazówek, za pomocą jakich metod i w jakim wymiarze. Autor nie wnosi jednak własnych propozycji.

Rozszerzenie zagadnienia „jak uczyć kultury” ma miejsce w rozdziałach charakteryzujących i uszczegółowiających program kulturowy w nauczaniu jpjo. Kowalewski szczegółowo przybliżyła założenia programu kulturowego i jego miejsca w nauczaniu jpjo w kontekście wytycznych nakładanych przez ESOKJ oraz omawia propozycje badaczy z wybranych ośrodków akademickich zajmujących się nauczaniem języka i kultury polskiej jako obcej. Następnie sam proponuje własny katalog zagadnień dla programu kulturowego uszeregowany według poziomów zaawansowania znajomości języka oraz oparty na wytycznych funkcji języka. Nowatorski element stanowi zmiana proporcji: to „doświadczenie kultury zmieniające się w wiedzę realizowawczą staje się kategorią nadrzędną – by poprzez rozwijanie sytuacji socjokulturowych (w tym socjolingwistycznych) prowadzić do rozwoju umiejętności językowych” (Kowalewski 2011, 131). Autor dokonuje następnie przeglądu propozycji wykorzystywania tekstów literackich i ich miejsca w programie kulturowym. Równie dużo miejsca Kowalewski poświęca testowaniu wiedzy o kulturze. Uważa, że wycofanie z projektów – z czym się nie mogą zgodzić – testowania wiedzy o kulturze (wiedzy o Polsce) jest karygodne, ponieważ zamknęło szansę równorzędnego statusu nauczania języka i nauczania kultury. Dalej zastanawia się, jak testować wiedzę o kulturze podczas prowadzonych kursów i przedstawia kilka ciekawych propozycji ćwiczeń testujących tę wiedzę. Przy okazji podkreśla także, że testowanie wiedzy o kulturze odbywa się w kontekście egzaminu „na Kartę Polaka” czy testów kulturowych nawiązujących do podstawy programowej MEN dla uczniów szkół polskich uczących się za granicą.

W ostatniej części pracy Autor przedstawia przykładowe konspekty zajęć wykorzystujące metodę kulturową. Zajęcia kierowane są do uczniów w wie-

ku szkolnym. Propozycja to niezwykle ciekawa i cenna, ponieważ nawiązuje do konkretnych metod i przełożenia wiedzy teoretycznej na konkretne działanie metodyczne. Szkoda jednak, że autor nie pokusił się o przygotowanie konspektu zajęć dla osób dorosłych nie tylko z preferencją humanistyczną, co w mniejszym stopniu nakazywałoby odwołanie się do tekstów literackich (podejścia bliskiego uczeniu języka i kultury jako ojczystej), a raczej sugerowałoby sięgnięcie po inne teksty kultury.

Poszczególne części tekstu czyta się z przyjemnością i dużym zainteresowaniem. Cieszę się, że Jerzy Kowalewski zdecydował się po raz kolejny podjąć problematykę związaną z miejscem nauczania kultury polskiej w procesie glottodydaktycznym. Przyzwyczailiśmy się bowiem, że nauczanie języka polskiego jako obcego to przede wszystkim kształtowanie kompetencji językowych, a dopiero na drugim miejscu przybliżanie cudzoziemcom wiedzy z zakresu kultury polskiej. Od lat w środowisku glottodydaktyków toczy się dyskusja nad zagadnieniem: jak nauczać kultury, za pomocą jakich metod i technik oraz jaki zakres tematyczny oferować cudzoziemcowi, by przybliżyć mu nie tylko polskie realia, ale także umożliwić zrozumienie wzorów zachowań, postaw i idei, z którymi może się spotkać podczas kontaktu z Polakami. Należy podkreślić, że w wachlarzu zagadnień tematycznych z obszaru kultury do niedawna najczęściej preferowano tematy mieszczące się w obszarze definicji kultury wysokiej.

Opracowanie Jerzego Kowalewskiego zmusza po raz kolejny środowisko zajmujące się nauczaniem jppo do refleksji nad miejscem i rolą kultury w procesie glottodydaktycznym. Skłania do waloryzacji postaw wobec stosowanych metod, do weryfikacji zakresów tematycznych i stanowi zachętę do pracy nad podręcznikiem do nauczania kultury według najnowszych metod zaadaptowanych z obszaru antropologii na rzecz nauczania języków obcych. Książka stanowi także pomoc dla lektorów i przyszłych nauczycieli jppo, ponieważ porządkuje, chronologizuje i omawia doświadczenia w zakresie nauczania kultury cudzoziemców na gruncie polskim.

Wyrażam głębokie przekonanie, że zbiór będzie pożyteczny w pracy osób zajmujących się nauczaniem języka polskiego jako obcego. Omawiany tom oddaje złożoność jeszcze niemożliwej do scalenia problematyki, otwiera dyskurs na temat obecności kultury w nauczaniu jppo.